

Pénzes Ibolya Rózsa

A HORIZONTÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉS LEHETŐSÉGEI EGY JÁSZSÁGI MIKROTÉRSÉGBEN

1. Bevezetés

A települések önkormányzatainak tevékenysége Magyarországon jelentős változáson ment keresztül, a hagyományos hatósági funkciók mellett egyre inkább előtérbe helyezve a szolgáltatásmarketing elemeit. Az ezredforduló után már nem az a kérdés, hogy szükséges-e a településmarketing, hanem az, hogy a környezet kihívásaira az önkormányzatok milyen színvonalú, mennyire speciális marketingstratégiát dolgoznak ki és valósítanak meg, valamint az, hogy az egyre intenzívebb versenyben ez milyen előnyöket biztosít. E tanulmány a jászberényi kistérséghez tartozó „mikrotérség:” Jánoshida, Alattyan és Jásztelek foglalkoztatási gondjainak mérséklésére irányuló projekthez kapcsolódó, munkaerőkínálatra kiterjedő, marketingorientált kutatás eredményeit mutatja be. A kutatási módszerek és az információk feldolgozása egy szokványos kutatáson túlmutatva remélhetőleg eredményesen járulnak hozzá a települések együttműködésén alapuló foglalkoztatási stratégia kidolgozásához, a kapcsolódó EU finanszírozási források megszerzéséhez, és tevékenységük hosszabb távon történő összehangolásához.

2. A kutatás célja és módszertana

A földrajzi célterület települései olyan foglalkoztatási problémákkal küzdenek, amelyek a magyarországi fejletlenebb vidéki kistérségek munkaerőpiaci viszonyaihoz hasonlóak. Ez szoros kapcsolatban van a „vidékiség” problémájával, a vidéki kistelepülések befektetési viszonyaival, a működő vállalkozások összetételével és munkaerő iránti keresletével. A települések munkanélküliségi adatai a regisztrált munkanélküliek vonatkozásában adottak, azonban a munkaerő kereslettel kapcsolatos információk feltáratlanok. A kutatás célja a vállalkozók munkaerőszükségletének és együttműködési lehetőségeinek feltárása.

A kutatási célok megvalósításához szükséges információk köre kijelölte a kutatási módszereket és az elemzési eljárásokat. A szekunder kutatás során a KSH adatbázisa, a témához kapcsolódó kutatási tanulmányok, a Jászsági Fejlesztési Koncepció és a településfejlesztési koncepciók dokumentumai, valamint egyéb forrásból származó információk kerültek felhasználásra. A primer kutatás alanyai a mikrotérség vállalkozói, őstermelői, polgármesterei, falugazdászai, érdekképviselői szervezetek vezetői és tudományos kutatók voltak. A megkérdezés standardizált kérdőívek és

mélyinterjúk alkalmazásával történt. A megfigyelés során kiegészítő információk kerültek beszerzésre (település képe, lakosság életformája, idegenforgalmi vonzerő), amelyek a településfejlesztési koncepciók értékeléséhez járultak hozzá.

Az információk elemzése statisztikai módszerekkel (időbeli változás elemzése, összetétel elemzés, átlagolás, szóródás elemzése, kapcsolatelemzés), valamint a stratégia elemzési és tervezési módszereinek felhasználásával történt (környezeti elemek kiválasztása, STEEP analízis, környezet előrelátási mátrix, környezet befolyásolhatósági mátrix, SWOT analízis).

3. A primer kutatás eredményei

3.2.1. Szakértői mélyinterjúk

A polgármesterek, a települések főbb gazdasági és társadalmi jellemzőinek ismertetésén túl, kiemelték a lakosság életkori, jövedelmi és iskolázottsági viszonyait. Mindhárman magasnak értékelték a munkanélküliséget, de rávilágítottak a mérés nehézségeire is.

A foglalkoztatási helyzet javításában az ágazatok szerepét eltérően értékelték. Míg Jánoshida a mezőgazdaság és az arra épülő élelmiszeripari feldolgozás, valamint az energianövények termelését helyezi előtérbe, addig Jásztelek és Alattyán a turisztikai vonzerő kihasználására építene. Utóbbi települések polgármesterei a mezőgazdasági termelés fejlesztését az elaprózott birtokrendszer, az értékesítési nehézségek, és a méretgazdaságos termelés feltételeinek hiánya miatt nem tartják reális problémamegoldó lehetőségnek. Az idegenforgalom fejlesztésében mindketten előnyként említették a települések természeti és mesterséges környezetét, mint idegenforgalmi vonzerőt, valamint a lakosság, a vállalkozások és a céltelepülések együttes, egymást erősítő beintegrálásának lehetőségét a falusi turizmus tevékenységébe. A koncepció megvalósításának hatása véleményük szerint hosszabb idő alatt jelenik meg, de a munkanélküliek számának folyamatos mérséklését eredményezi.

Mindhárom polgármester azonos véleményt képvisel abban, hogy a településfejlesztési koncepció csak a településen belüli markáns együttműködés eredményeként valósulhat meg, amelyben a település önkormányzatának aktív szerepet kell vállalnia.

A falugazdászokkal folytatott mélyinterjúk során a mezőgazdasági termelés főbb jellemzői, a mezőgazdasági fejlődést elősegítő és korlátozó tényezők kerültek felszínre: elaprózott birtokviszonyok, hagyományos szántóföldi növények termesztése, állattenyésztés jelentős csökkenése, Tészek, Bészek hiánya, östermelői gazdálkodói státusz dominanciája. Ezen tényezők rövid távon nem eredményezik a mezőgazdasági termelés és a foglalkoztatottak számának növekedését.

A Jászsági Cigányok Munkalehetőségéért Egyesület vezetője megerősítette, hogy az ipari vállalkozások alacsony száma hátráltatja a munkanélküliség mérséklődését,

a mezőgazdaság pedig nem képes a foglalkoztatottság színvonalát növelni. A munkanélküliséggel kapcsolatban problémának látja a munkanélküliek munkához való nem megfelelő viszonyulását is, amely gyakran meghiúsítja a foglalkoztatási programok sikerességét.

3.2.2 Vállalkozói megkérdezés

3.2.2.1. A kutatás körülményei

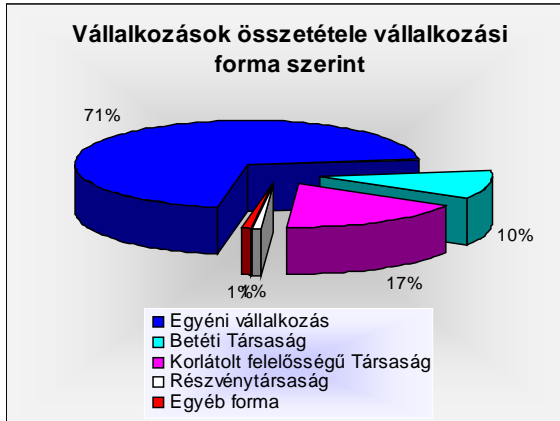
A megkérdezés a polgármesteri hivatalok által meghatározott vállalkozásokra terjedt ki. Az információszerzés első lépcsőben kérdezőbiztosok segítségével személyesen, standardizált, strukturált kérdőívek alkalmazásával történt, majd azt követte a személyesen nem elérhető vállalkozók írásbeli megkérdezése. A felmerülő problémák ellenére megállapítható, hogy az sikeres volt, a három településen összesen 117 vállalkozásra vonatkozóan sikerült információkat beszerezni. A válaszadók körét mintának tekintve, az több szempontból reprezentatívnak minősíthető (vállalkozási forma, tevékenység).

A kérdőív 30 kérdést tartalmazott, amelyek a vállalkozás adatain túlmenően a jövőbeli tervekre, és a településsel való kapcsolatra terjedtek ki. A vállalkozásról szóló alapinformációk az elemzésben jól felhasználhatók, egyrészt képet adtak a településen működő vállalkozások összetételéről, másrészt megteremtették a kapcsolatelemzés lehetőségét. A vállalkozások jövőbeli terveinél kiemelten kezeltük a személyi és tárgyi feltételekre vonatkozó elképzeléseket. Előbbi alapján jól körvonalazható, hogy adott vállalkozás létszámának változása hogyan hat a település foglalkoztatási szintjére, míg a tárgyi feltételek elemzése rámutatott arra, hogy a települések vállalkozói között milyen beszerzési kapcsolatok jöhetnek létre. A vállalkozás és a település kapcsolatrendszerének feltárása egyrészt a települést jellemző vállalkozói vélemények, másrészt a településfejlesztési koncepció megítélésére, harmadrészt az együttműködési hajlandóság feltárására irányult. A kérdőívek kitöltése során a kérdezőbiztosok más értékes információkhoz is hozzájutottak. A vállalkozások elismeréssel szóltak az önkormányzatok aktív tevékenységéről, és pozitívan értékelték, hogy a település fejlesztésében, a foglalkoztatási helyzet javításában a valós vállalkozói véleményekre alapoznak.

3.2.2.2. A kutatás eredményei

A vállalkozások jellemzői

A vállalkozások átlagos életkora megközelítőleg 10 év, többnyire a rendszerváltás utáni években alakultak. (1. sz. ábra) Néhány vállalkozás életkora jelentősen eltér az átlagtól, az 1-2 éve működő fiatal vállalkozások mellett a „legidősebb” vállalkozás a Kalla Miklós által vezetett kádárműhely, amely tavaly ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját.

1.sz. ábra

A vállalkozások 71 százaléka egyéni vállalkozás, a foglalkoztatási helyzet javításának támogatására általában nem képesek, jelentős létszámnövekedés részükről nem várható. Többségük alkalmazott nélkül folytatja tevékenységét. A betéti társaságok és a korlátolt felelősségű társaságok együttesen a vállalkozások 27 százalékát jelentik, a foglalkoztatásban betöltött szerepük jelentős. A települések számára méretükből, pénzügyi lehetőségeikből adódóan a legkedvezőbb lehetőséget a részvénytársaságok nyújtják, amelyekből mindössze 1 található a mikrotárságban.

A vállalkozások elsődleges tevékenységét vizsgálva fontos információ, hogy a település természeti adottságaihoz igazodó mezőgazdasági termelést vállalkozói jogviszonyban a válaszadók mindössze 11 százaléka folytatja, viszont jelentős a kereskedelemmel (29) és ipari tevékenységgel (22) foglalkozó vállalkozások száma. A szolgáltatásban működő vállalkozások száma magas, azonban ez heterogén csoport, mintegy gyűjtőkategóriaként is értelmezhető. A válaszadók 31 százalékának tevékenységére jellemző, hogy több üzletága is van.

A fő üzletágak célpiacát elemezve megállapítható, hogy a vállalkozások 52 százaléka a fogyasztói piacon, 31 százaléka a szervezeti piacon tevékenykedik, míg 17 százalékukra jellemző, hogy célpiacuk a lakosság és a szervezetek körét is érinti.

A vállalkozások működési területe nemcsak adott településre terjed ki, 3 vállalkozás elsősorban külföldi vállalatok részére értékesíti termékeit, 28 vállalkozás több megyére, vagy az egész országra kiterjedő tevékenységet folytat, míg a többi vállalkozás JNSZ megyében, vagy adott településen és vonzáskörzetében tevékenykedik.

A foglalkoztatási helyzet mérséklésére irányuló projektet negatívan befolyásolja, hogy a vállalatok létszámuk, illetve árbevételük alapján néhány kivétellel a mikrovállalkozások köré sorolható.

A vállalkozások jövőbeli tervei

A vállalkozások jövőbeli magatartására irányuló információk a kutatás kiemelt területét képezték, az kiterjedt a személyi és tárgyi feltételek változtatásának terveire is.

2.sz. ábra

A vállalkozások a főtevékenységgel kapcsolatban kedvező stratégiát vázoltak, mindössze 7,8 százalékuk jelezte az üzletág leépítését, a többi válaszadó szinten tartást, vagy fejlesztést tervez. Külön pozitívum, hogy az összes vállalkozás 42 százaléka növekedési stratégiát szeretne megvalósítani. A 2. üzletág vonatkozásában a válaszadók 52 százaléka hasonlóan fejleszteni szeretné a tevékenységet. Ezenkívül néhányan (6 %) megjegyezték, hogy új üzletág bevezetését is tervezik. (2. sz. ábra)

A vállalkozási stratégia és a vállalkozás típusa közötti összefüggést vizsgálva megállapítható, hogy a főtevékenység leépítésére vonatkozó elképzelés elsősorban az egyéni vállalkozókra jellemző, a gazdasági társaságok néhány kivételtől eltekintve üzletáguk fejlesztését tervezik.

1. sz. táblázat

A munkaerő iránti kereslet várható növekedése

Változás mértéke	Vállalkozások száma	Tervezett változás összesen
1-2 fő növelés	30	45
3-5 fő növelés	7	28
6-10 fő növelés	4	32
nem változik	55	0
1-2 fő csökkentés	5	-8
nem válaszolt	16	0
Összesen	117	97

A személyi feltételekben tervezett változások tekintetében a vállalkozások jövőbeli tervei pozitívak, munkaerőkeresletük várhatóan 105 fő számára biztosít új munkalehetőséget, amelyet 8 fővel csökkent a létszámleépítést tervezők szándéka. (1. sz. táblázat) Így várhatóan összesen 97 fővel növekszik a jelenlegi munkaerőigény. Megjegyzendő, hogy több vállalkozás nyilatkozott úgy, hogy a kedvező projektajánlat esetén hajlandó a létszám további növelésére.

A várható munkaerőigény ennél feltehetően magasabb lesz, mivel a nem elérhető, illetve információt nem szolgáltató vállalkozások elképzelése nem ismert, azonban feltételezhető, hogy közöttük is vannak növekedési stratégiát folytatók. Így az általunk becslült munkaerőkereslet 110-115 fő.

A többletlétszám iránti igényre vonatkozóan részletes információk érintik annak ütemezését és forrását, az alkalmazni kívánt személyek szakképzettségét, nemét és iskolai végzettségét.

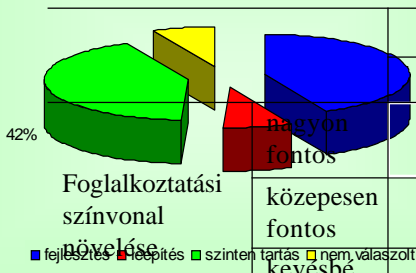
– A létszámnövekedésben érintett vállalkozások 88,2 százaléka 1 éven belül szeretné megvalósítani a fejlesztést.

– A vállalkozások 58,5 százaléka a települések munkanélküli, míg 19,5 százaléka a települések nem munkanélküli lakosainak tevékenységére tart igényt. Ennek településenkénti megoszlása hasonló arányokat mutat. A stratégia eszközrendszerének tervezésekor fontos szempont a vállalkozások ösztönzése arra,

szükségletüket.

éségi mátrix

A vállalkozások 1. üzletágának jövőbeli terve

A vállalkozások befolyásolásának lehetősége

magas	közepes	alacsony
Sikeres projekt	Átlagos projekt	Sikertelen projekt

nagyon fontos
közepesen fontos
fontos

A mátrix a projekt sikerességének különböző fokozatait jelzi. (3. sz. ábra) A projekt akkor lesz igazán sikeres, ha a projektmenedzsment képes lesz a vállalkozások létszámnövekedésre vonatkozó terveit tényleges piaci kereslettel alakítani, amely a foglalkoztatási stratégia egyik céljaként fogalmazható meg.

A projekt tervezésekor figyelembe kell venni, hogy a válaszadók 77 százalékának szüksége szakképzett munkaerőre irányult, és csupán 9 olyan vállalkozás volt, amely a betanított munkára biztosítana lehetőséget. A szakképzettséget elváró

vállalkozások aránya tevékenységük szerint: ipar 26,4 %, mezőgazdaság 2,9 %, kereskedelem 35,3 %, vendéglátás 11,8 %, személyi, gazdasági szolgáltatás 23,6 %.

Az önkormányzatok szolgáltatási kínálatának tervezésekor fentiek alapján célszerű mérlegelni a képzések támogatását, szervezését. Ennek megvalósítása olyan együttműködést igényel, amely az önkormányzatok szervező-, a munkaügyi központok támogató-, a képző szervezetek oktatási- és a vállalkozások gyakorlati munkahelyet biztosító tevékenységét feltételezi. Az ilyen típusú, piaci igényekre alapozott, marketing szemléletű, a foglalkoztatási paktumba beemelhető együttműködés a foglalkoztatás színvonalának növelését, a strukturális munkanélküliség csökkenését eredményezi.

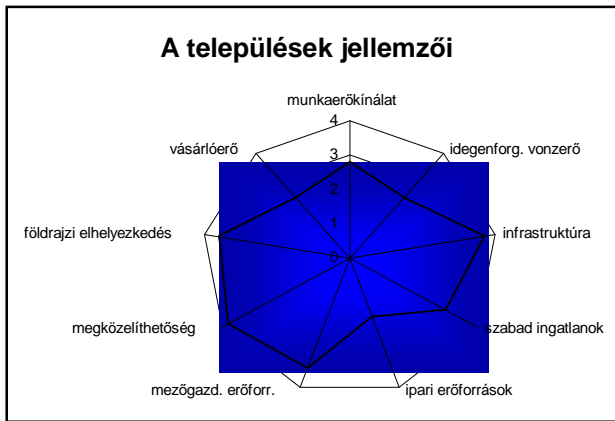
A tárgyi feltételek javítását a válaszadók 43,1 százaléka tervezi, amely elsősorban gépek, berendezések beszerzésére (válaszok 60 százaléka), valamint az épületek felújítására (válaszok 36 százaléka) vonatkozik. Ebben a vállalkozások 77 százaléka szívesen igénybe venné a településen működő más vállalkozások szolgáltatásait is. Ezen információ fontos, mivel az együttműködés másik részterülete lehetne. Közvetlenül nem érinti ugyan a foglalkoztatási helyzetet, azonban a vállalkozói szükségletek konkrét feltárásával a polgármesteri hivatalok olyan információ bázisra tehetnének szert, amely a vállalkozóknak kínált szolgáltatásmixet bővíthetné és ezzel imázsjavító tényező is lehetne. Ez szoros összefüggésben van azzal, hogy a vállalkozók egy része erőteljesen igényli a polgármesteri hivaltaltól tevékenységének megrendelésekkel, közvetítéssel történő hasznosítását.

A vállalkozás és a település kapcsolata

A megkérdés e témaköre a település általános jellemzőinek értékelésére, a vállalkozás és az adott polgármesteri hivatal kapcsolatrendszerére, az általa tervezett szolgáltatások igénybevételére, a településfejlesztési koncepcióra, és a vállalkozások együttműködési szándékra, hajlandóságra vonatkozott. Az információkat csak korlátozottan lehet általánosítani a mikrotérségre, mivel azok egy része csak az adott településen hasznosítható. A következő információk kiemeléseket mutatnak, az egyes településekre vonatkozó konkrét információkat e tanulmány nem tartalmazza.

– A települések vállalkozók általi értékelése 1-5 (iskolai osztályzatoknak megfelelő) skálán történt. (4. sz. ábra)

A válaszadók a település vásárlóerejét a közepesnél gyengébbnek, átlagosan 2,3-ra értékelték. A válaszok viszonylag egységesek, a szórás értéke 1 alatt van. Hasonlóan gyenge értékelést kaptak az ipari erőforrások, amelynél a válaszok szóródása hasonló a vásárlóerőéhez. A település idegenforgalmi vonzerejének megítélése 2,3 értékű, azonban a szóródás mutatói már magasabbak, ezt a tényezőt településenként külön-külön célszerű alaposabban megvizsgálni. A mezőgazdasági erőforrások, a megközelíthetőség és az infrastruktúra közepes-jó értékelést kapott.

4.sz. ábra

A válaszok szóródása nem jelentős, minden kritériumnál 1 alatt van a szórás. A település földrajzi elhelyezkedését átlagosan közel 4-re értékelték, azonban a válaszok szóródása nagyon jelentős (szórás 3,3), amely miatt ezt nem lehet egységes véleménynek tekinteni. A szabad ingatlanok és a rendelkezésre álló munkaerő megítélése közepes. Összességében megállapítható, hogy a vállalkozók szemében a települések közepes gazdasági potenciállal rendelkeznek, amely a befektetési hajlandóságot erőteljesen korlátozza. A befektetéseket korlátozó tényezők megismerését a kérdőívben nyitott kérdés célozta, így a vállalkozásokat előre megadott válaszlehetőségek nem korlátozták. A vállalkozók legnagyobb hányada (31,8 százalék) a település vásárlóerejének gyengeségét jelölte meg, majd ezt követte a település általános gazdasági potenciálja (20,5%), és a befektetésekhez szükséges tőke hiánya (14,8 százalék).

– A vállalkozás és az önkormányzat kapcsolatát a válaszadók 65 százaléka jónak ítélte meg, amely a kapcsolat rendszerességére és tartalmi vonatkozásaira is utalt. Az önkormányzat néhány, vállalkozásokat támogató szolgáltatásának értékelése érdekes eredményt mutatott. A vállalkozások az önkormányzat által kiszabott iparűzési adót elfogadható mértékűnek ítélik meg, és csak 18,2 százalék azon vállalkozók aránya, akik azt nagyon magasnak tartják. A vállalkozásokat támogató eszközök (telek, föld kedvezményes juttatása, pályázati információk, informatikai lehetőségek) megítélése közepes, bár megjegyzendő, hogy a válaszok szóródása magas volt. A vállalkozók 32,7 százaléka nagyon kevésnek tartotta a pályázati információkat, pedig véleményük szerint erre szükség lenne. A települések polgármesteri hivatalai által tervezett szolgáltatásokat a vállalkozók eltérően értékelték. (5. sz. ábra) A grafikon

jól mutatja, hogy legnagyobb az érdeklődés a pályázatfigyelés, pályázati információk nyújtása iránt van, amelyet a vállalkozások több mint 40 százaléka gyakran igénybe venne. Közel azonos megítélésű a képzések, továbbképzések és rendezvények szervezése.

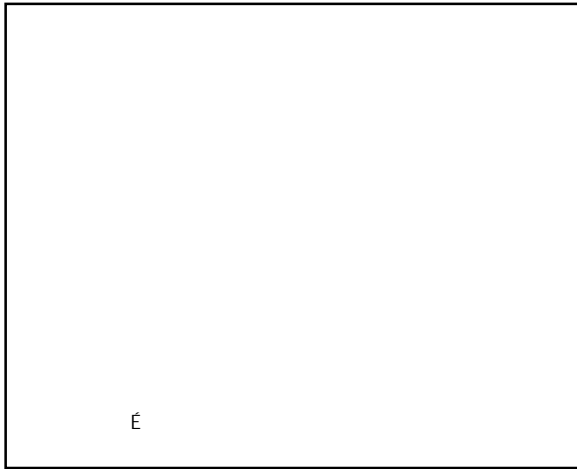
5.sz. ábra

Alacsony igény mutatkozik a számviteli, könyvviteli tanácsadás iránt. Megjegyzendő, hogy a szolgáltatások megítélése a számviteli tanácsadás kivételével a vállalkozási formától függ. Fenti információkra is jellemző, hogy azok a konkrét településekre értelmezve nyújthatnak fontos információkat, együttesen csak korlátozott mértékben használhatók fel.

A polgármesteri hivatallal szembeni egyéb elvárásoknál minden településen kiemelkedik azon vállalkozások aránya, amelyek fontosnak tartják, hogy az önkormányzat saját megrendeléseinél a településen kívüli vállalkozókkal szemben a helyi vállalkozókat részesítse előnyben.

– A településfejlesztési koncepció vállalkozók általi minősítése a települések szintjén külön értékelhető, mivel a három koncepció más-más célokat fogalmaz meg. Fontos azonban az a vélemény, miszerint a válaszadók 57,8 százaléka saját településére vonatkozóan azonosulni tud a koncepcióval, és azt valamilyen formában támogatná is. A támogatásról a válaszadók közel 60 százaléka írásban is megállapodna a polgármesteri hivatallal. A koncepciónak megfelelő tevékenységek fejlesztésében a vállalkozók az önkormányzat szerepét főként a befektetők keresésében és támogatásában, a szervezésben és koordinálásban látják. Ezek megoszlása településenként eltérő, függ a településfejlesztési koncepciótól és realitásának megítélésétől.

– A vállalkozók a települések foglalkoztatási problémáját jól érzékelik, annak okait eltérően látják.

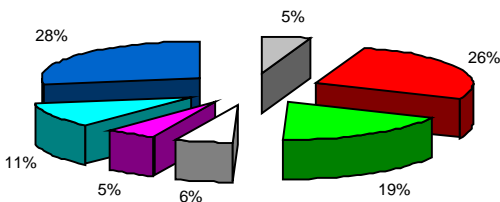
6.sz. ábra

A vállalkozók 26 százaléka szerint jelentős probléma, hogy a munkára jelentkezők munkavállalási és munkavégzési hajlandósága gyakran nem megfelelő. (6. sz. ábra) A

befolyásolja a foglalkoztatási vállalkozások jelentős része néhány részének nincs alkalmazottja. együttműködési hajlandóság a tőlől függő. A vállalkozók 17 százalék közül szinte mindenki információkat igényel. Így az i közelítéseként értelmezhetők.

a válaszok százalékában %

Foglalkoztatottsági szint javításának korlátozó tényezői

Korlátozó tényező	Együttműködés formája	Más település vállalkozóival történő együttműködés	
		igen	nem
lakosság összetétele	Közös tevékenységet folytatna	42,1	57,9
munkavállalási hajlandóság problémái	Beszállítana más vállalkozáshoz	40,6	59,4
vállalkozások száma	Fogadná más vállalkozó beszállítói tevékenységét	32,6	67,4
kedvezőtlen gazdasági helyzet	Pénzügyi befektetést tenne	22,3	77,7
vállalkozások hiánya	Pályázati partnerségre lépne	48,4	51,6
munkanélüliek alacsony iskolázottsági színvonalával			
nem válaszolt			

A vállalkozók együttműködési hajlandósága a közös pályázatokban, a közös tevékenységben, és a beszállítóként történő együttműködésben a legjelentősebb. (2. sz. táblázat) Bár az együttműködők aránya csak 40-50 százalék, az együttműködésre hajlandó 40-45 vállalkozás a foglalkoztatási színvonal javításában és a települések fejlesztésében már jelentős erőforrást jelent, amire a projekt alapozhat. A saját településen történő együttműködés valamivel jelentősebb, de lényegi különbség nincs.

3.2.3 Őstermelők megkérdezése

Az őstermelők megkérdezésére kiegészítő jelleggel került sor, mivel ők jelentős mértékben és tartós jelleggel nem képesek a foglalkoztatási helyzetet pozitívan befolyásolni. Ugyanakkor a munkanélküliek alkalomszerű, jövedelemkiegészítésében fontos szerepet játszanak (betakarítás időszaka). Az információszerzés írásbeli megkérdezéssel, postai úton történt, a kiküldött kérdőívek száma 87 volt, a visszaérkezési arány nagyon alacsony, mindössze 13 fő adott információt. Emiatt ez nem reprezentatív kismintának tekinthető, mélyreható következtetések nem vonhatók le, de az információk jelzésértékűek.

Tevékenységeinek fejlesztését 3 gazda tervezi, annak létszámszükségele összesen 25 fő, amelynek forrása adott település munkanélküli lakossága. A gazdák alacsony iskolai végzettségű, többnyire szakképzetlen női és férfi munkaerőt keresnek. Néhány őstermelő szeretné tárgyi feltételeit javítani, amelyben számít a település vállalkozóinak és lakosságának beszállítói, vagy bedolgozói tevékenységére. A gazdák a település gazdasági potenciálját általában közepesre értékelik, a polgármesteri hivatallal való kapcsolatuk többnyire jó. Többen kiemelték a falugazdászok tevékenységét, szakmai segítségét. A polgármesteri hivatal képzési, továbbképzési, valamint pályázatokkal kapcsolatos szolgáltatását igénybe vennék, a számviteli, könyvviteli, marketing tanácsadást csak részben. A településfejlesztésre vonatkozó koncepciót 8 gazda minősítette, azt minden esetben figyelemreméltónak és támogatandónak tartotta. Az együttműködési hajlandóság magas, ezt főként beszállítóként és közös pályázati tevékenységgel látják megvalósíthatónak.

4. A kutatási eredmények értékelése

– A primer kutatás információi a szekunder kutatás során feltárt foglalkoztatási helyzetet befolyásoló tényezőket és azok hatását jól kiegészítették, illetve megerősítették. Mind a szekunder, mind a primer kutatás rámutatott a települések gyenge vásárlóerejére és gazdasági potenciáljának alacsony-közepes színvonalára, amely a befektetéseket jelentős mértékben korlátozza.

– A foglalkoztatási helyzet megítélése a szekunder és primer információk alapján eltérő. A szekunder adatok alapján a munkanélküliség a megyei és kistérségi adatoknál alacsonyabb szintű, míg a polgármesterek azt magasnak értékelik.

– A projektmenedzsment számára érdekes összehasonlításra ad alkalmat a lakosságra és vállalkozókra irányuló kutatás eredményeinek összehasonlítása. Fontos lehet annak vizsgálata, hogy a foglalkoztatási helyzet javításában a munkanélküliek munkavállalási hajlandóságát és azt meghatározó tényezőket az érintett szereplők hogyan értékelik. A viszonylag alacsony munkavállalási hajlandóságra vonatkozóan a primer kutatásban a polgármesteri, vállalkozói és szakértői vélemények megegyeznek. Ez előrejelzi azt, hogy a foglalkoztatási stratégia eszközrendszerébe nemcsak a projektben megfogalmazott nemcsak a vállalkozások, hanem a munkanélküliek ösztönzését is célszerű beépíteni.

– A kutatás konkrét információkkal szolgál a válaszadó vállalkozások településenkénti és mikrotérségi összetételéről, azok életkoráról, a vállalkozás formájáról, üzletágairól és célpiaćáról, működési területéről és nagyságáról. Ezek alapján fontos következtetéseket lehetett levonni a vállalkozások foglalkoztatási helyzetre gyakorolt hatásáról.

– A kutatás számszerűen kimutatta, hogy a válaszadó vállalkozások és östermelők saját fejlesztési terveik eredményeként milyen mértékben járulhatnak hozzá a foglalkoztatási színvonal javításához. Mivel a többlet-munkaerő iránti igényük elsősorban a települések lakosságát érinti, kérdés, hogy a szekunder kutatás során feltárt strukturális munkanélküliség problémája hogyan hidalható át, és a vállalkozások munkaerőigénye hogyan elégíthető ki.

– A kutatás rávilágított a településfejlesztési koncepciók eltérésére. Azok vállalkozások általi támogatottsága és foglalkoztatási helyzet javítására gyakorolt hatása elsősorban településenként értékelhető, amelyet e tanulmány nem tartalmaz.

– A kutatás feltárta a vállalkozások és a települések kapcsolatrendszerét, hasznos információkat szolgáltatva a kapcsolat erősségéről, jellegéről, az önkormányzat szolgáltatásainak vállalkozók általi megítéléséről. Fontos feladat, hogy a polgármesteri hivatal ezeket konstruktív, innovatív célzattal értékelje, és használja ki az ebben rejlő lehetőségeket.

– Az elemzés során figyelembe kell venni, hogy a vállalkozások közötti együttműködés formái más-más irányban befolyásolják a foglalkoztatási helyzetet, és más hatással vannak annak alakulására. Egyes formák jól támogatják azt, míg mások túlmutatnak a projekten. A vállalkozások szolgáltatásainak kölcsönös igénybevétele nem biztos, hogy csökkenti a munkanélküliséget, de a kapcsolat elmélyítése hozzájárulhat a későbbi közös tevékenységhez, a pályázati partnerségre való hajlandóság pedig a településfejlesztésben komoly eredményeket hozhat.

Az állam által biztosított technikák (közmunka, munkanélküliek átképzése stb.) jól kiegészíthetik a projekt céljait és eszközeit, azokat összehangolt rendszerként célszerű kezelni.

A SWOT analízis alábbi összegző ábrája jól mutatja, hogy a szekunder és primer kutatás során feltárt környezeti tényezők hogyan befolyásolják a kialakítandó stratégiát, valamint a projekt eredményességét. (7.sz. ábra)

7.sz. ábra

A SWOT analízis mátrixa

Erősségek		Lehetőségek
A Jászberényi kistérség fejlődő kistérség (KSH).	↔	A vállalatok a fejlődőnek minősített kistérség településein szívesen fektetnek be.
A multinacionális vállalkozások jelenléte a Jászberényi kistérségben magasabb, mint JNSZ megyében.	↔	Az EU területkiegyeplítési elvére alapozva feltehetően a céltelepülésekhez igazodó pályázati kiírások is megjelennek.
Gazdag termálvízkészlet, Zagyva, Zagyva-holtág, mint turisztikai vonzerő.	↔	
Jelentős nagyságú mezőgazdasági földterülettel rendelkezik a három település.	↔	A munkanélküliség spontán módon is csökkenhet (vállalatok növekedési stratégiája, államilag támogatott foglalkoztatási programok, közeli városokra irányuló munkaerő mobilitás).
A települések földrajzi elhelyezkedése kedvező, viszonylag közel található nagyobb városok.	↔	1.
A céltelepülések egymás mellett helyezkednek el.	↔	
A települések más tevékenységben már együttműködnek, e területen megfelelő tapasztalattal rendelkeznek.	↔	Foglalkoztatási paktum létrehozása, amely enyhíti a foglalkoztatási problémákat.
Több tüzletaggal rendelkező vállalkozások találhatóak a településeken.	↔	2.
Jelentős a növekedési stratégiát folytató vállalkozások aránya.	↔	A projektben megvalósuló, vállalati igényekre szervezett képzési programokba a vállalatok bevonhatók (gyakorlati munkahely biztosítása, tovább-foglalkoztatás).
A vállalkozások jó kapcsolatban vannak a polgármesteri hivatalokkal.	↔	3.
A vállalkozások és az östermelők támogatják a településfejlesztési koncepciót.	↔	
A vállalkozások együttműködési szándéka jelentős.	↔	
Gyengeségek		Veszélyek
Az ezer lakosra jutó munkanélküliek száma magasabb a kistérségi átlagnál.	↔	1. A fogyasztói piacon a befektetők a magas vásárlóerővel rendelkező településeket jelölik ki célpiacként.
A települések gyenge-közepes mértékű vásárlóerővel rendelkeznek.	↔	A mezőgazdasági termelés növekedését, a gazdák befektetését a változó éghajlati viszonyok és a kiszámíthatatlan piaci kereslet erősen korlátozza.
A mezőgazdaságra elaprózott birtokviszonyok és méretgazdaságossági problémák jellemzők.	↔	A fogyasztási cikkek iránti kereslet egy részét a településről elszívják a közeli nagyvárosok hipermarketjei, bevásárlóközpontjai és szaktüzletei.
A településeken a munkanélküliek körében alacsony az iskolázottság szintje.	↔	A kedvezőtlen gazdasági szabályozás a kisvállalkozásokat a szinten tartás, vagy leépítés stratégiája felé terelik.
A kistérségben a strukturális munkanélküliség jellemző.	↔	
A rendelkezésre álló termálvíz készletet nem, vagy alig használják ki.	↔	Nem jön létre optimális projekt kijánlás, a projekt keretében a települési önkormányzatok nem tudnak jól együttműködni.
A településfejlesztési koncepciók eltérőek, kapcsolódás csak Alattán és Jásztelek között van.	↔	2.
A települések kedvezőtlen gazdasági potenciállal rendelkeznek.	↔	A munkaerő kereslet és kínálat nem illeszkedik egymáshoz.
A településeken kedvezőtlen a vállalkozások összetétele, magas a mikrovállalkozások, az egyéni vállalkozók aránya.	↔	3.
Az álláskeresők munkateljesítménye és munkához való viszonyulása gyenge.	↔	
A településeken nem működnek Tészek és Bészek.	↔	

A települések foglalkoztatási gondjainak enyhítése érdekében a makro- és mikrokörnyezet elemei három fő lehetőséget körvonalaznak:

1. A településeken a kedvező környezeti hatások következtében a munkanélküliség spontán módon is csökkenhet. Ebben a projektmenedzsment és a polgármesteri hivatalok feladata a tervezett létszámbővítés munkaerőkeresletként történő megjelenésének támogatása, adatbázis kialakítása, annak kommunikálása.

2. A tanulmányban vázolt optimális együttműködés kialakítása, amelyet a mátrix szerint hét környezeti tényező is támogat (természeti adottságok, együttműködési szándék, megfelelő vállalkozói és önkormányzati kapcsolatok, együttműködési tapasztalat stb.).

3. A projekt és a polgármesteri hivatalok olyan szolgáltatási választékának kialakítása, amely egy-egy részterületen kínál lehetőséget az összefogásra (képzési együttműködés, pályázati információk, pályázati partnerség).

A településeket jellemző gyengeségek, a környezeti veszélyekkel párosulva, jelentős módon csökkentik a foglalkoztatási problémák enyhítésének lehetőségét, ezért ezekre kiemelt figyelmet kell fordítani és azokat proaktív módon kezelni.

1. A fogyasztói piacon az alacsony vásárlóerő és a közeli városok vonzása miatt nem lehet rentábilisan befektetni és tevékenykedni.

2. Az eltérő településfejlesztési koncepció miatt nem jön létre optimális projekt kiajánlás, a projekt keretében a települési önkormányzatok nem tudnak jól együttműködni.

3. A munkaerő kereslet és kínálat összetételének eltérései korlátozzák a projektben kijánlott összefogás megvalósulását.

8. Összegzés

A mikrotérségre vonatkozó kutatás és az eredmények várható felhasználása jól példázza az önkormányzatok közötti horizontális együttműködés szükségességét és lehetséges területeit. A foglalkoztatási gondok enyhítésére irányuló, a vállalkozások és a települések közötti együttműködést célzó paktum létrehozható, amely a kutatásban közreműködő vállalkozások és őstermelők közül összesen 50-55 fő elvi támogatására alapozható. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, a projekt menedzsmentnek olyan pozitív, innovatív jellegű, rövid és hosszú távon is érzékelhető, profitot biztosító tevékenységet kell kijánlani, amely képes kompenzálni a vállalkozók többletköltségeit. A foglalkoztatási gondok enyhítése és a települések fejlesztésének eltérő koncepciója nagy valószínűséggel nem teszi lehetővé azok e projekt keretében történő teljes összehangolását, ezért a települések hosszú távú, e projekten túlmutató együttműködése érdekében célszerű lesz olyan kompromisszumot kötni, amely a

projekt teljesülésének prioritást szavaz, de nem korlátozza a településfejlesztési koncepciók megvalósítását, hanem azok erősségeit jól kihasználja.

Felhasznált irodalom

„Összefogás kistelepülési foglalkoztatási gondok enyhítéséért – Jánoshida, Alattyán, Jásztelek” c. pályázat partnerségi projektje

Központi Statisztikai Hivatal évkönyvek (2000-2006)

Területi statisztika (2000-2006)

Jászsági Fejlesztési Konceptió (2007-2013)

Tisza térség természetvédelmi tanulmányterv 2003.

Jánoshida Község Településfejlesztési Konceptiója

www.gfk.hu

www.janoshida.hu

www.alattyan.hu

www.jasztelek.hu

Sebők Balázs

TERVEK ÉS VALÓSÁG: KÉT ALFÖLDI MEZŐVÁROS ÉLETRAJZA AZ 1950-ES ÉVEKBEN

Az alábbiakban két Szolnok megyei mezőváros, nevezetesen Jászberény és Mezőtúr történetéhez fűzünk néhány adalékot a szocialista városrendezés- és iparosítás szemüvegén keresztül. Két, csaknem azonos nagyságú és népességű alföldi mezővárost választottunk a megyéből mintegy mintaképpen, így próbálunk képet adni az 1950-es évek településfejlesztési és iparosítási koncepciójáról. Mindkét város esetében elkészültek a nagytervű tervek, amelyek közül egyesek megvalósultak, míg mások örökre az íróasztal fiókjában maradtak, majd a levéltárakba kerültek. Jászberény esetében előre nem (ide) tervezett nagyberuházás is megvalósult, míg Mezőtúr-nak végül az ország azon településeihez kellett csatlakoznia, amelyek területén csak később indult meg az iparosodás, és hosszú időn keresztül csupán az iparosodó vidékek munkaerőszükségletét elégítette ki. A meglehetősen dinamikus időszak nemcsak a települések gazdasági életét, hanem azok társadalmi berendezkedését is alaposan megváltoztatta. A továbbiakban olyan, lassacskán már-már feledésbe merülő intézmények nevei kerülnek majd elő, mint az Országos Tervhivatal (OT), a Területrendezési Intézet (TERINT), vagy az Országos Városrendezési és Helykijelölő Bizottság (OVHB). De – az 1950-es évek korszakában – felbukkannak még idegenül hangzó, vagy ma már alig értelmezhető kifejezések, mint pl. a „profilírozás”, a „rejtett munkaerőtartalék”, a „beköltöztetés,” vagy a „proletárbázis kialakítása” is.

Az ország településeinek sorsát a szocialista tervgazdálkodás kezdeti időszakában alapvetően két intézmény határozta meg: az Országos Tervhivatal, és a kezdetben önállóan működő Területrendezési Intézet. A már 1947 júliusában felállított OT feladata elsősorban a rövidebb és hosszabb lejáratú népgazdasági tervek kidolgozása és végrehajtásának ellenőrzése, valamint a termelés hosszabb távra szóló tervezése volt, hamarosan azonban az operatív gazdaságirányítás csúcshintézményévé vált.¹ A Területrendezési Intézet (amelyet előbb TERI-nek, később TERINT-nek rövidítettek) 1949 és 1952 között működött önállóan, majd 1952. július 1-jei hatállyal funkcióit az OT vette át. Feladatai közé tartozott a területrendezést előkészítő tárgyalások, illetve földrajzi, gazdasági és műszaki vizsgálatok lebonyolítása, ezenkívül részletes rendezési tervek elkészítése, valamint közreműködés az OT-nak a gazdasági tervek készítésére vonatkozó tevékenységében.

¹ Csízi István (össz.) [2007]: Az Országos Tervhivatal repertórium. Magyar Országos Levéltár, Bp. 7.p.; Pető Iván-Szakács Sándor [1985]: A hazai gazdaság négy évtizedének története I. 1945-1968. KJK, Bp. 107-109.p.